

Meldcode Kindermishandeling en huiselijk geweld

Richtlijn

Documentbeheer

Naam document

Richtlijn PGVZ Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling

Type document

- Beleidsdocument
- Procesbeschrijving
- Procedure
- Protocol
- Richtlijn
- Werkinstructie
- Werkdocument

Versienummer

2022.1

Beheer¹

Hoofd Kwaliteit, Zorg & Ontwikkeling

Versiegeschiedenis

Auteur document	Versie	Datum	Status	Opmerking	Gedeeld in team?
Gert Jan Logtenberg	2018.1	01-11-2018	Definitie	Aanmaak document	☐
Gert Jan Logtenberg	2019.1	18-02-2019	Definitie	Aangepast n.a.v.	☐
Gert Jan Logtenberg	2022.1	18-04-2022	Definitie	Nieuwe huisstijl	☐

Evaluatieprogramma:

Het document wordt jaarlijks geëvalueerd. De eerstvolgende datum voor evaluatie is 18-04-2023.

In te vullen door Commissie Documentbeheer & Ontwikkeling:

referentie:

Copyright

©2022 PGVZ.

Alle rechten voorbehouden. Dit document is bestemd voor intern gebruik door medewerkers van PGVZ. Niets uit deze uitgave mag gewijzigd, verveelvoudigd of verspreid worden zonder uitdrukkelijke toestemming van PGVZ.

Rechten en vrijwaring

PGVZ is zich bewust van haar verantwoordelijkheid om een zo betrouwbaar mogelijk document te verzorgen. Desondanks is PGVZ niet aansprakelijk voor eventueel in deze uitgave voorkomende onjuistheden, onvolledigheden of nalatigheden. PGVZ aanvaardt ook geen aansprakelijkheid voor enig gebruik van voorliggende uitgaven of schade ontstaan door de inhoud van de uitgave of door de toepassing ervan.

---

¹ Een (concept) document wordt altijd door of namens een leidinggevende ingediend bij de commissie.

Kindermishandeling en Huiselijk geweld

Meestal zullen mishandelde kinderen/volwassenen of degene die hen mishandelt niet uit zichzelf over de situatie vertellen. Het is nodig dat belangrijke personen vroegtijdig de verantwoordelijkheid nemen om bij zorgwekkende situaties van kinderen/volwassenen actie te ondernemen. Hulpverleners dragen een bijzondere en directe verantwoordelijkheid voor de veiligheid van degenen met wie zij beroepshalve in aanraking komen. Dit protocol geeft richtlijnen aan zorgverleners binnen PGVZ voor zorgsignalering en handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling of huiselijk geweld. Het doel is om de (vermoedelijke) situatie van kindermishandeling of huiselijk geweld te (doen laten) stoppen. Dit kan vanuit onze beroepsverantwoordelijkheid door vroegtijdig te signaleren, de (vermoedens van) kindermishandeling of huiselijk geweld niet bij jezelf te houden maar bespreekbaar te maken, de (vermoedelijke) situatie van kindermishandeling of huiselijk geweld te (laten) onderzoeken en door hulp in te zetten.

Vijf stappen bij (vermoeden) van kindermishandeling of huiselijk geweld

- **Stap 1:** In kaart brengen van signalen.
  - **Stap 2:** Overleggen met een collega. En eventueel raadplegen van **Veilig Thuis**: het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Of het een deskundige op het gebied van letselduiding. Het **CJG** kan ondersteunen en adviseren bij zorgen rondom een gezin.
  - **Stap 3:** Gesprek met de betrokkene(n).
  - **Stap 4:** Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling. (En bij twijfel altijd **Veilig Thuis** raadplegen).
    - Heb ik op basis van stap 1 tot en met 3 een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling?
    - Heb ik een vermoeden van acute of structurele onveiligheid?
  - **Stap 5:** Neem twee beslissingen:
    - **Is melden noodzakelijk?**
Melden is noodzakelijk als er sprake is van:
      - Acute onveiligheid
      - Structurele onveiligheid
    - **Is hulpverleners of organiseren (ook) mogelijk?**
Hulpverleners is mogelijk als:
      - De professional in staat is om effectieve/passende hulp te bieden of organiseren
      - De betrokkenen meewerken aan de geboden of georganiseerde hulp
      - De hulp leidt tot duurzame veiligheid
- Indien hulpverleners op basis van een van deze punten niet mogelijk is, is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk**

1.1 Veilig Thuis

Veilig Thuis is het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit zijn regionale organisaties waar slachtoffers, daders en omstanders terecht kunnen voor deskundige hulp en advies. Veilig Thuis is er voor iedereen, jong en oud, die te maken heeft met huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis geeft advies en biedt ondersteuning, ook aan professionals. Veilig

Thuis biedt de helpende hand, doorbreekt onveilige situaties en zet mensen in beweging. Veilig Thuis biedt perspectief op een betere situatie waardoor mensen weer toekomst hebben. Mét of zonder elkaar.

Wil je advies en hulp voor de ander en/of voor jezelf? Je kunt je vragen stellen of je hart luchten. Je krijgt een hulpverlener aan de lijn, die aandachtig naar je verhaal luistert. Deze hulpverlener zet alles voor je op een rij, beantwoordt je vragen en geeft je advies. Ook kijkt de hulpverlener samen met jou welke professionele hulp er nodig is. Als je wilt, kun je anoniem blijven.

Veilig Thuis

Wil je advies, hulp of melden?

Bel met Veilig Thuis:

0800-2000

(gratis en 24/7 bereikbaar)

Veilig Thuis IJsselland

Terborchstraat 13-15

8011 GD Zwolle

info@vtij.nl

www.vtij.nl

voor professionals: 088 - 4222444

www.cjg.nl (informatie en
contactgegevens Centrum Jeugd en Gezin)

Politie:

Acuut **112**

Anders: **0900 8844**

Belangrijke informatie:

<http://www.aanpakkindermishandeling.nl>

<http://www.centrumseksueelgeweld.nl>

<http://www.dekinderombudsman.nl>

<http://www.huiselijkgeweld.nl>

<http://www.hulplijnseksueelmisbruik.nl>

<http://www.kindertelefoon.nl>

<http://www.kindermishandeling.nl>

<http://www.movisie.nl>

<http://www.nji.nl>

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eergerelateerd-geweld>

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld>

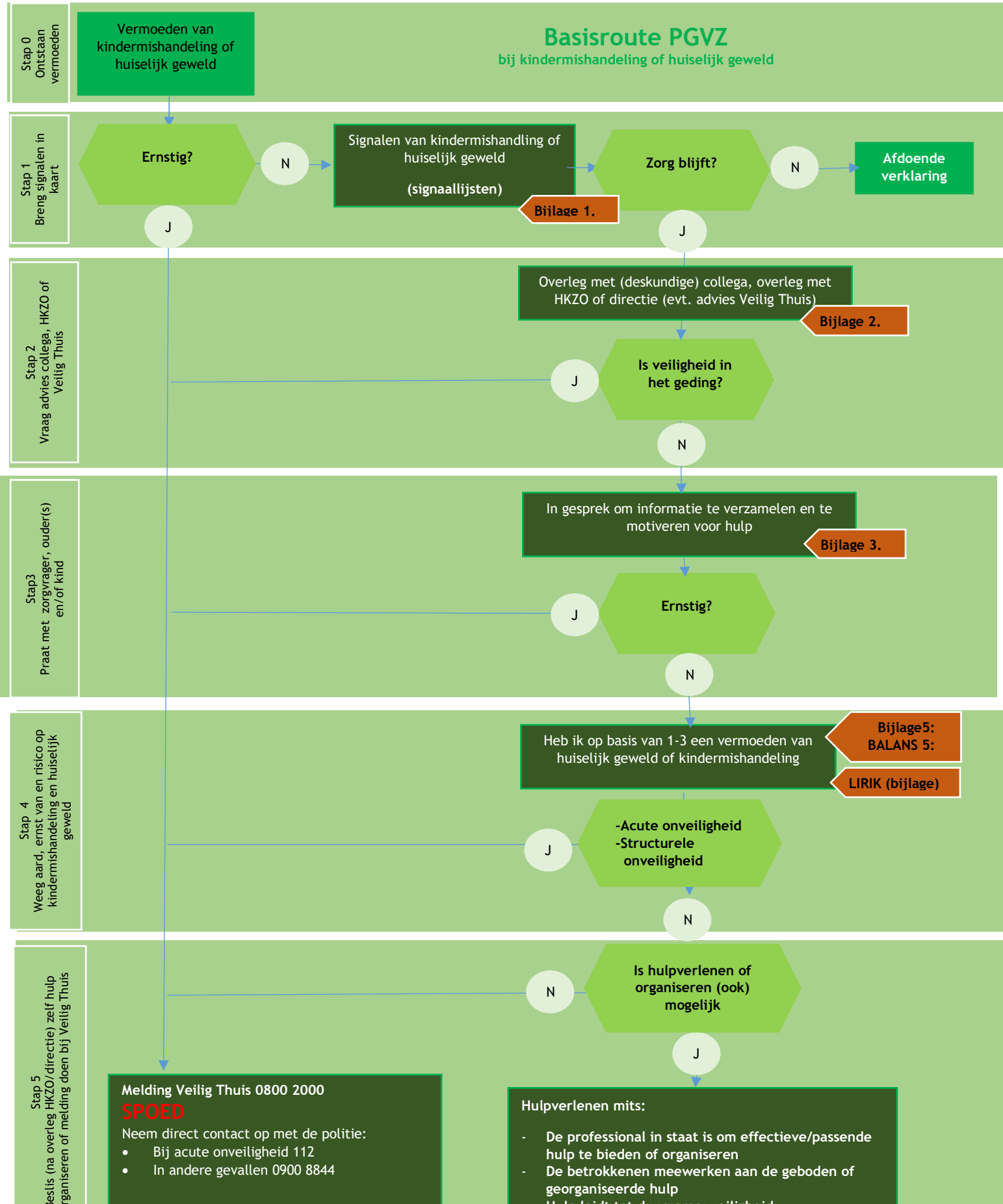
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kindermishandeling>

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderenmishandeling>

<http://www.vechtscheidingen.nl>

<http://vgv.ggd.nl/>

! Meldcode app - Download de gratis Meldcode app voor iPhone, iPad of Android.

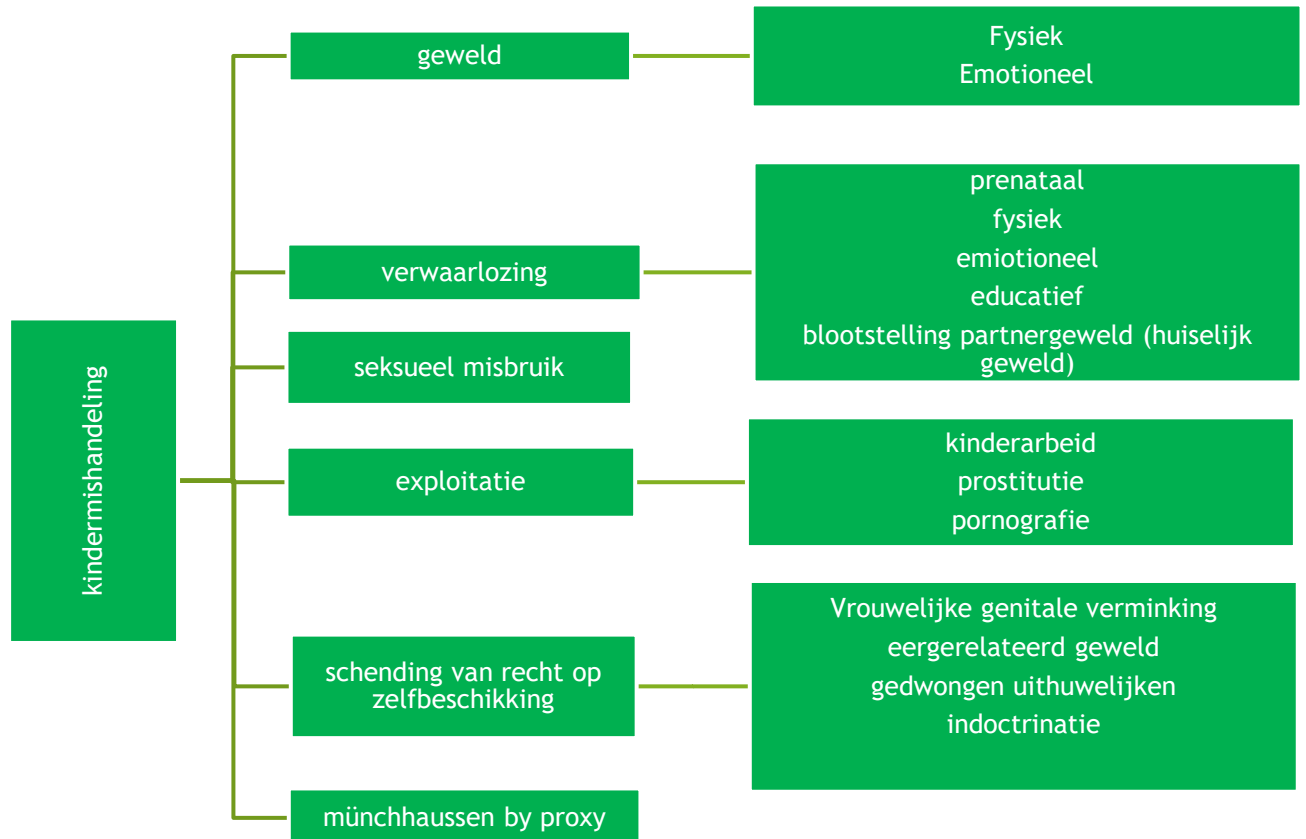
Stap 0: Vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld

Definitie van kindermishandeling

Kindermishandeling is het doen en laten van ouders, of anderen in soortgelijke positie ten opzichte van het kind, dat een ernstige aantasting of bedreiging vormt voor de veiligheid en het welzijn van het kind (Baartman, 2010).

Ongeboren baby's kunnen ook slachtoffer zijn van kindermishandeling. Onder 'ouders' vallen ook stiefouders, adoptiefouders, pleegouders of partner van een van de ouders.

De 'anderen in soortgelijke positie' zijn mensen van wie het kind ook afhankelijk is voor aandacht, bescherming en verzorging. Bijvoorbeeld burens, vrienden of kennissen, broers en zussen, de leerkracht of oppas.

Definitie van huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis).

Belangrijk: de combinatie kinderen en huiselijk geweld betekent altijd kindermishandeling.

Definitie oudermishandeling

Ouderemishandeling is het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.

In Nederland onderscheiden we zes verschijningsvormen van ouderemishandeling, namelijk lichamelijke mishandeling, psychische mishandeling, verwaarlozing, financiële uitbuiting, seksueel misbruik en de schending van rechten.

Verwaarlozing

Lichamelijke verwaarlozing kan blijken uit ondervoeding, uitdroging, slechte hygiëne of wonden t.g.v. doorliggen. Wanneer de geestelijke behoeften van ouderen worden genegeerd zoals de behoefte aan aandacht, liefde en ondersteuning is er sprake van psychische verwaarlozing.

Psychische mishandeling

Bij psychische mishandeling is er sprake van treiteren en sarren, dreigen, vals beschuldigen, beledigen of bevelen. Bij de oudere leidt dit tot gevoelens van angst, woede, verdriet, schuchterheid, verwardheid of apathie.

Financiële uitbuiting

Bij deze vorm van ouderenmishandeling gaat het om het wegnemen of profiteren van bezittingen van de oudere. Te denken valt aan diefstal van geld, juwelen of andere waardevolle spullen, aan verkoop of gebruik van eigendommen zonder toestemming van de oudere en aan gedwongen testamentverandering. Ook iemand financieel kort houden is een vorm van uitbuiting.

Schending van rechten

Hiervan is sprake wanneer de rechten van ouderen, zoals het recht op vrijheid, privacy en zelfbeschikking, worden ingeperkt. Bijvoorbeeld door post achter te houden, bezoekers weg te sturen en de oudere te verhinderen het huis te verlaten.

Lichamelijke mishandeling

Blauwe plekken, schrammen, zwellingen, fracturen of brandplekken; deze symptomen kunnen het gevolg zijn van lichamelijke mishandeling. Soms worden ouderen vastgebonden aan een stoel of bed. Ze vertonen dan striemen aan polsen of enkels. Een minder zichtbare vorm van lichamelijke mishandeling is het geven van te weinig of juist te veel medicijnen.

Seksueel misbruik

Ouderen kunnen het slachtoffer zijn van seksueel misbruik, zoals exhibitionisme, betasten van het lichaam en verkrachting.

Stap 1: In kaart brengen van signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld

Doel: Zo objectief mogelijk de signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling inventariseren

Voor wie: Coördinator Zorg, Primair Verantwoordelijke, Persoonlijk Begeleider en de overige teamleden.

- Accepteer huiselijk geweld en kindermishandeling als één van de vele mogelijke oorzaken van onverklaarbaar, opvallend gedrag van de zorgvrager. Wees hierbij wel voorzichtig. Het zien van signalen hoeft nog niet te betekenen dat er ook werkelijk sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld.
- Voer een kindcheck uit (Zie bijlage 1)
- Schrijf de bevindingen zo objectief mogelijk in het zorgdossier: leg signalen vast, de uitkomsten van gesprekken hierover, de genomen stappen en de genomen besluiten. Bewaar deze rapportage in een nieuw aan te maken document binnen het ONS zorgdossier. Het verdient de voorkeur om transparant te zijn over de rapportage, de rapportage is in principe ook inzichtelijk voor de zorgvrager en diens vertegenwoordiger. Indien het onmogelijk is om transparant te zijn over de rapportage, bewaar deze dan als werkaantekeningen in een eigen dossier en vermeld waarom deze niet inzichtelijk is voor de zorgvrager en/of diens vertegenwoordiger.
- Leg ook de gegevens vast die de signalen weerspreken.
- Houd feiten en signalen uit elkaar, vermeld de status van hypothesen en veronderstellingen en vermeld van welke bron de informatie afkomstig is.
- Er is geen toestemming nodig als de persoonlijk begeleider een rapportagesysteem wil bijhouden. Zorgvrager of vertegenwoordigers hebben wel (altijd) recht op inzage.
- **Beslissing: Zorgen blijven? Nee:** Afdoende verklaring gevonden voor de signalen en er is geen sprake van kindermishandeling of huiselijk geweld.

Ja: Stap 2

Stap 2: Vraag advies aan collega's, HKZO/Directie en/of Veilig Thuis

Doel: Bespreekbaar maken van het vermoeden en gezamenlijk tot een conclusie komen en vervolgspraken vaststellen (collegiale consultatie).

Zo nodig raadplegen Centrum Jeugd en Gezin of Veilig Thuis.

Voor wie: Primair Verantwoordelijke, Persoonlijk Begeleider en de overige teamleden

- Bespreek de signalen en de zorgen altijd intern met je Coördinator Zorg, directe collega's, Hoofd Zorg, Kwaliteit en Ontwikkeling/directie. Vraag daarnaast, als het nodig is, advies bij Veilig Thuis. Ook is het mogelijk om voor informatie en/of het bespreken van de situatie, contact op te nemen met het Centrum Voor Jeugd en Gezin in de desbetreffende (deel)gemeente. Toestemming van zorgvrager, ouder(s) en/of kind voor het verstrekken van gegevens is nodig bij extern overleg. De digitale wegwijzer op www.huiselijkgeweldenberoepsgeheim.nl geeft duidelijkheid over de regels (zie ook bijlage 4).
- Wanneer er sprake is van een acute, ernstige en bedreigende situatie, direct een melding maken bij Veilig Thuis.
- Maak de bevindingen bespreekbaar in het team/zorgkring.
- Als bij de zorgvrager ook een andere zorgaanbieder betrokken is, wordt deze op de hoogte gebracht.
- Bepaal in het team/zorgkring een tijdslimiet voor het rapporteren van de bevindingen.
- Teamleden moeten (extra) alert zijn en nauwkeurig rapporteren. Rapporteer zorgvuldig elke stap die gezet wordt en alle overwegingen die gemaakt worden.
- Ga zorgvuldig om met privacy van de zorgvrager en eventuele ouders/verzorgers (zie Wet Bescherming Persoonsgegevens).
- Houd vaart in het proces, maar blijf zorgvuldig handelen.
- Vaststellen wie welke stappen onderneemt.
- Taken en Verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in bijlage 2.
- **Beslissing: Is veiligheid in geding? Ja:** doe melding Veilig Thuis of schakel Politie in.

Nee: stap 3.

Stap 3. Praat met zorgvrager of ouders/ wettelijk vertegenwoordigers

Doel: vanuit een open houding de signalen bespreken.

Voor wie: Coördinator Zorg, Primair Verantwoordelijke, Persoonlijk Begeleider en de overige teamleden.

- De medewerker, teamleden en/of Coördinator Zorg stemmen voor het gesprek af welke onderwerpen besproken worden, wat het doel is en wie wat vertelt. Indien mogelijk zal de Coördinator Zorg bij dit gesprek aanwezig zijn, eventueel een deskundige (o.a. orthopedagoog) ook. Bij voorkeur wordt het gesprek gevoerd met minimaal twee medewerkers.
- Doel van het gesprek is het bespreken van de waarnemingen. Nodig de zorgvrager, ouder(s) of kind uit om daarop te reageren. Kom eventueel pas daarna tot een interpretatie van de waarnemingen.
- Stel open vragen.
- Eventuele doelen/afspraken worden vastgelegd.

Er kan worden afgezien van een gesprek als door het voeren van het gesprek de veiligheid van één van de betrokkenen in het geding zou komen.

Realiseer je dat het gaat om het brengen van een moeilijke boodschap; schat de risico's vooraf in en regel een achterwacht en/of hulp- c.q. crisisdienst.

Het heeft de voorkeur om ook met een kind het gesprek aan te gaan, tenzij dat vanwege zijn leeftijd niet mogelijk of te belastend is. De medewerker beoordeelt dit zelf, zo nodig in overleg met een teamlid of Coördinator Zorg.

- Als het vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling door het gesprek wordt weggenomen, zijn de vervolgstappen niet nodig. Wel benoemen dat er mogelijkheden zijn voor hulp, gemaakte afspraken hierover vastleggen.
- Na 3 maanden vindt er een evaluatie plaats. Wanneer hulp gezocht is en er verbetering wordt gesignaleerd, zal het traject worden afgesloten.
- Als keer op keer geen hulp gezocht blijkt te zijn, wordt de route gevolgd van het niet erkennen van het probleem.
- Richtlijnen voor gespreksvoering staan in bijlage 3.
- **Beslissing: Is de situatie ernstig? Ja:** melding Veilig Thuis of politie.
Nee: stap 4

Stap 4. Wegen aard van het geweld of kindermishandeling

Doel: wegen van de informatie en inschatten van de risico's.

Voor wie: Coördinator Zorg, Primair Verantwoordelijke, Persoonlijk Begeleider en andere teamleden

- Het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling wordt ingeschat op basis van de ingewonnen informatie (vastgelegde signalen, advies collega's/ deskundigen en uitkomsten gesprek). Signalen, advies en gesprek samen geven je veel informatie.
- Nu gaat het erom met die informatie te bepalen hoe ernstig de situatie is en wat er precies aan de hand is. Gebruik hierbij zo mogelijk het risicotaxatie-instrument; bijlage LIRIK en BALANSmodel.
- Met de LIRIK-kindermishandeling kun je de risico's van de situatie inschatten en het balansmodel geeft een overzicht van het samenspel van beschermende en risicofactoren voor de ontwikkeling van een kind op drie niveaus. Met dit model kan de gezinssituatie en de eventueel benodigde opvoedsteun of –hulp nauwgezet worden bepaald.
- Vraag eventueel een collega mee te kijken
- Let erop dat je zo objectief mogelijk beschrijft wat je hebt gezien en gehoord
- Is melden noodzakelijk:
- **Beslissing: Is melden nodig? Nee:** Afdoende verklaring gevonden voor de signalen en er is geen sprake van kindermishandeling of huiselijk geweld.
Is hulpverlening of organiseren (ook) mogelijk?
Ja: indien sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid

Stap 5. Neem beslissing melden noodzakelijk of hulpverlening of organiseren

Doel: afwegen of de hulp zelf geboden kan worden of niet

Voor wie: Coördinator Zorg, Primair Verantwoordelijke, Persoonlijk Begeleider, teamleden, HKZO/directie

- Het gaat om de bescherming van zorgvrager, ouder(s) en/of kind!
- Samen met het team en na overleg met de Coördinator Zorg wordt er een keuze gemaakt over de verdere stappen: melding doen bij Veilig Thuis of zelf hulp regelen/bieden.
- Ga uit van je eigen competenties, verantwoordelijkheden en professionele grenzen en weeg zorgvuldig met elkaar af of het mogelijk is om zelf in voldoende mate effectieve hulp te bieden of te organiseren. Zo niet, dan wordt er een alternatieve vorm van hulp aangeboden. Als dit aanbod niet wordt geaccepteerd, dan wordt er een melding gemaakt>
- Belangrijk bij een melding: laat dit eerst aan de zorgvrager, de ouder(s) en/of het kind weten.
- Bieden we zelf hulp? Omschrijf dan de hulp met concrete acties in het zorg en begeleidingsplan. Evalueer dit plan frequent en volg de effecten van je hulp en doe alsnog melding als de situatie niet verbetert. Meldt ook je plannen bij het CJG of Veilig Thuis.
- Tip: Overleg met Veilig Thuis over de melding, ook bij twijfel:
  - Overleg met Veilig Thuis of de melding van je vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld inderdaad op zijn plaats is.

- Overleg met Veilig Thuis of het in de situatie verstandig en veilig is de zorgvrager, ouder(s) of kind zelf te informeren over de melding.
  - Overleg met Veilig Thuis hoe u de zorgvrager, ouder(s) of kind kunt informeren over de melding, wie dat gaat doen en wie daarvan bij PGVZ op de hoogte moeten zijn.
  - Maak eventueel een vervolgspraak met Veilig Thuis.
  - **Beslissingen:**
    1. **Is melden noodzakelijk?**

Melden is noodzakelijk als er sprake is van:

      - Acute onveiligheid
      - Structurele onveiligheid
    2. **Is hulpverlening of organiseren (ook) mogelijk?**

Hulpverlening is mogelijk als:

      - De professional in staat is om effectieve/passende hulp te bieden of organiseren
      - De betrokkenen meewerken aan de geboden of georganiseerde hulp
      - De hulp leidt tot duurzame veiligheid
- Indien hulpverlening op basis van een van deze punten niet mogelijk is, is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk**
- *Bereid het gesprek met zorgvrager, ouder(s) en/of kind goed voor:*
    - Neem de tijd voor het gesprek, wees serieus en laat de ander merken dat je bezorgd bent over de situatie of het kind.
    - Vat je zorgen zo concreet mogelijk samen. Vertel daarbij ook dat je denkt dat er sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling (dit in tegenstelling tot eerdere gesprekken waarin u het woord huiselijk geweld of kindermishandeling juist niet moet noemen).
    - Noem ook kort de gesprekken en stappen die er al geweest zijn.
    - Deel mee dat je je vermoeden gaat melden bij Veilig Thuis, vraag geen toestemming.
    - Leg uit dat je het nodig vindt dat gespecialiseerde mensen de (zorgwekkende) situatie onderzoeken.
    - Vertel dat het zowel jouw verantwoordelijkheid als die van PGVZ is om bij deze ernstige zorgen Veilig Thuis in te schakelen.
    - Omschrijf Veilig Thuis als een instelling waar iedereen, ook de zorgvrager, ouder(s) of kind zelf, terecht kan die zich zorgen maakt en denkt dat er misschien sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling.
    - Vertel dat u het aan Veilig Thuis overlaat om verder te praten over de zorgen.
    - Voer het gesprek samen met een collega.
  - Leg uit wat Veilig Thuis is en doet.
  - Als het kind nog geen 12 jaar is, wordt het gesprek altijd gevoerd met de ouder(s).
  - Als het kind tussen 12 en 16 jaar is, wordt gesprek gevoerd met het kind en de ouder(s).
  - Wanneer er een strafrechtelijk onderzoek gedaan wordt, is de Coördinator Zorg contactpersoon voor de politie. Het team houdt zich zoveel mogelijk op de achtergrond om het onderzoek niet te storen.

Bijlage 1:

A) Signalenlijst kindermishandeling

Risico- en beschermende factoren

Er zijn allerlei factoren van invloed op het welzijn en de gezondheid van kinderen. Als u zich zorgen maakt om een kind is het belangrijk dat u zo objectief mogelijk beschrijft wat u ziet of hoort. Kijk daarbij naar zowel de risico's als de factoren die juist beschermend zijn. Al voldoet een gezin aan meerdere risicofactoren, dan hoeft dat nog niet te betekenen dat er werkelijk sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld. De beschermende factoren kunnen het risico juist weer verkleinen. Daar moet je dus ook op letten.

Belangrijk:

- Objectief signaleren

In deze bijlage staat een uitgebreide lijst signalen. Ook hier is de regel: trek niet te snel conclusies en ga niet interpreteren. Met andere woorden: signaleer objectief en niet subjectief. Beschrijf dus concrete, feitelijke signalen.

Schrijf bijvoorbeeld: S. ziet wit, heeft wallen onder de ogen en strakke trekken in zijn gezicht' in plaats van: S. ziet er slecht uit'.

- Wees zorgvuldig

Het opmerken van de signalen in de lijst hierna hoeft geen grond te zijn voor een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld. Een andere oorzaak is ook mogelijk. Bovendien is deze lijst niet volledig. Ook andere signalen, die niet in deze lijst staan, kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld. Met andere woorden: wees zorgvuldig.

Risicofactoren voor kindermishandeling

Ouders:

- mishandeling van een eerder kind;
- mishandeling of verwaarlozing in eigen verleden;
- persoonlijkheidsstoornis: impulsiviteit, instabiliteit, agressie, suïcideneiging, moord;
- verslaving: alcohol, drugs, gokken;
- (lichte) verstandelijke handicap;
- ontkenning ernst kindermishandeling;
- verbaal of lichamelijk relationeel geweld;
- vader of moeder is jonger dan 20 jaar;
- alleenstaand ouderschap;
- afhoudend jegens gezondheidszorg en hulpverlening (no-shows).

Omgeving:

- financiële problemen (armoede);
- werkloosheid, lage opleiding, gebrek aan perspectief;
- weinig steun van familie en omgeving (isolement);
- nieuwe migranten, illegalen.

Kind:

- ongewenst of tegenvallend kind;
- huilbaby;
- kind met (meervoudige) handicap;
- kind met ontwikkelings- en gedragsprobleem (ADHD, autisme, ODD);
- prematuur of dysmatuur geboren kind;
- adoptiekind, pleegkind of stiefkind;
- groot gezin van drie of meer kinderen;
- kind dat eerder mishandeld is.

Gezin, interactie tussen ouder en kind:

- gebrek aan kennis over opvoeding, vreemde verwachtingen of opvattingen;
- negatieve ouder-kindinteractie;

- ongewenste zwangerschap;
- negatief ervaren zwangerschap (medische complicaties, geweld, relatieproblemen);
- stressfactoren in gezin (verhuizing, scheiding).

Beschermende factoren:

Ouders:

- competentie en draagkracht: ouders kunnen opvoeding qua tijd en energie aan;
- positief zelfbeeld;
- partner ondersteunt en deelt in zorg en opvoeding;
- ouders hebben vervelende jeugdervaringen goed verwerkt;
- ouders kunnen steun putten uit eigen liefdevolle opvoeding;
- ouders zijn in staat steun uit omgeving te vragen en deze goed te gebruiken;
- ouders zijn aanwezig en emotioneel beschikbaar voor het kind; = ouders zijn flexibel en kunnen omgaan met veranderingen.

Kind:

- kind is sociaal vaardig, kan gevoelens goed verwoorden, probleemoplossend vermogen;
- positief zelfbeeld;
- bovengemiddelde intelligentie;
- aantrekkelijk uiterlijk, kind ziet er leuk uit;
- kind heeft goede relatie met andere volwassene(n) naast ouders;
- ego veerkracht, kind kan staande blijven in allerlei sociale situaties, toont veerkracht;
- kind is bereid en in staat te veranderen, kan naar eigen aandeel kijken en nieuwe dingen aanleren.

Gezin en omgeving:

- steun uit informeel netwerk: er is ten minste één betrouwbare persoon die het kind kan opvangen of de ouders praktisch, materieel of emotioneel bijstaan;
- steun uit formeel netwerk: instanties helpen ouder(s) en/of kind (bijvoorbeeld jeugdgezondheidszorg/ huisarts, kerk).

Signalen bij kinderen die kunnen wijzen op mishandeling:

Lichamelijke signalen bij kinderen tot 12 jaar

- onverklaarbare blauwe plekken, schaafwonden, kneuzingen, botbreuken;
- krab-, bijt- of brandwonden;
- littekens;
- slechte verzorging in kleding, hygiëne, voeding;
- onvoldoende geneeskundige of tandheelkundige zorg;
- achterstand in ontwikkeling (motoriek, spraak, taal, emotioneel/ cognitief);
- psychosomatische klachten (buikpijn, hoofdpijn, misselijk, etc.);
- vermoeidheid, lusteloosheid;
- genitale of anale verwondingen;
- jeuk of infectie bij vagina of anus;
- opvallend vermageren of dikker worden;
- recidiverende urineweginfecties of problemen bij het plassen;
- niet zindelijk (vanaf 4 jaar); let op: bij een verstandelijke beperking kan de zindelijkheidsleeftijd afwijken;
- afwijkende groei- of gewichtscurve;
- kind gedijt niet goed;
- kind komt steeds bij andere artsen of ziekenhuizen;
- houterige manier van bewegen (benen, bekken 'op slot');
- pijn bij lopen of zitten;
- seksueel overdraagbare aandoening;

- slaapproblemen;
- voeding- of eetproblemen.

Extra voor kinderen tot 4 jaar:

- lichaam stijf houden bij optillen.

Extra voor kinderen van 12 tot 19 jaar:

- zwangerschap;
- abortus;
- vertraagd intreden puberteit;
- boulimia.

Emoties en gedrag bij kinderen tot 12 jaar:

- extreem zenuwachtig, gespannen/ angstig of boos;
- teruggetrokken gedrag;
- in zichzelf gekeerd, depressief;
- passief, meegaand/ apathisch, lusteloos;
- kind is bang voor de ouder;
- plotselinge verandering in gedrag;
- veel aandacht vragen op een vreemde manier;
- niet bij de leeftijd passende kennis, gedrag of omgang met seksualiteit;
- vastklampen of veel afstand houden;
- angst of schrikreacties bij onverwacht lichamelijk contact;
- zelf verwondend gedrag;
- overijverig;
- jong of ouwelijk gedrag;
- stelen, brandstichting/ vandalisme;
- altijd waakzaam;
- (angst voor) zwangerschap;
- extreem verantwoordelijkheidsgevoel;
- niet spelen met andere kinderen (vanaf 3 jaar);
- afwijkend spel (ongebruikelijke thema's die kunnen wijzen op kindermishandeling);
- snel straf verwachten;
- gebruik van alcohol of drugs;
- agressieve reacties naar andere kinderen;
- geen interesse in speelgoed of spel.

Extra voor kinderen tot 4 jaar:

- angstig bij het verschonen;
- driftbuien;
- vertraagde spraaktaalontwikkeling.

Extra bij kinderen van 12 tot 19 jaar:

- suïcidaal gedrag;
- anorexia;
- boulimia;
- weglopen van huis;
- crimineel gedrag;
- verslaafd aan alcohol of drugs;
- promiscuïteit of prostitutie;
- relationeel geweld;
- hoog schoolverzuim.

Signalen bij het gezin

- onveilige behuizing;

- onhygiënische leefruimte;
- sociaal geïsoleerd;
- gesloten gezin dat hulp vermijdt;
- kind gedraagt zich anders als de ouders in de buurt zijn;
- gezin verhuist vaak;
- gezin wisselt vaak van huisarts, specialist of ziekenhuis;
- relatieproblemen van ouders;
- lichamelijk of geestelijk straffen is normaal in het gezin;
- gezin kampt met diverse problemen;
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin;
- sociaaleconomische problemen: werkloosheid, uitkering, migratie;
- veel ziekte in het gezin;
- geweld tussen gezinsleden;
- andere kinderen zijn uit huis geplaatst;
- gezin maakt onverzorgde, verwaarloosde indruk.

Signalen van ouder(s):

- ouder schreeuwt naar het kind of scheldt het kind uit;
- ouder troost het kind niet bij huilen;
- ouder reageert niet of nauwelijks op het kind;
- ouder komt afspraken niet na;
- ouder heeft irreële verwachtingen van het kind;
- ouder heeft zelf ervaring met geweld in het verleden;
- ouder staat er alleen voor en heeft weinig steun uit de omgeving;
- ouder weigert benodigde medische of geestelijke hulp voor kind;
- ouder heeft psychiatrische of psychische problemen;
- ouder gedraagt zichzelf nog als kind;
- ouder heeft cognitieve beperkingen;
- ouder vertoont negatief en dwingend gedrag;
- ouder is voor een ander kind uit de ouderlijke macht ontzet;
- ouder belast kind met volwassen zorgen of problemen;
- ouder heeft andere kinderen mishandeld, verwaarloosd of misbruikt.

Signalen van zwangere vrouwen:

- alcohol- of drugsgebruik;
- roken;
- zich afzijdig houden van of vertrek bij prenatale zorg;
- geen vaste verblijfplaats;
- frequent verhuizen (meer dan twee adressen in een jaar);
- ongezonde leefomgeving;
- maakt onverzorgde, verwaarloosde indruk;
- geïsoleerd leven;
- geen sociaal netwerk;
- psychische of psychiatrische problemen (in heden of verleden);
- verstandelijke of cognitieve beperking;
- een verwarde indruk maken;
- onvoorbereid op bevalling of de komst van een kind;
- verbergen van de zwangerschap;
- het kind niet willen;
- onrealistische verwachting van het ongeboren kind;
- snelle opeenvolging van zwangerschappen;
- een vorig kind is mishandeld, verwaarloosd of misbruikt;
- ouder is voor een vorig kind uit de ouderlijke macht ontzegd of vorig kind is uit huis geplaatst;

- vrouw wordt zelf mishandeld of heeft dit meegemaakt;
- seksueel overdraagbare aandoeningen (soa's);
- prostitutie;
- criminaliteit;
- ongecontroleerd medicatiegebruik.

Signalen bij kinderopvang:

- kind wordt regelmatig te laat opgehaald of gebracht;
- geen of weinig belangstelling van de ouders voor belevenissen of ontwikkeling van het kind;
- afwijkend gedrag van het kind bij het halen en brengen door ouders;
- kind wil zich niet uitkleden voor het slapen;
- kind wil niet verschoond worden;
- knijpen, bijten, haren trekken bij andere kinderen;
- kind wordt onverzorgd gebracht (heel volle luier/ ongewassen, hongerig);
- kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid.

Signalen op school:

- leerproblemen;
- taal- of spraakproblemen;
- plotselinge drastische terugval in schoolprestaties;
- faalangst;
- hoge frequentie schoolverzuim;
- altijd heel vroeg op school zijn en na schooltijd op school(plein) blijven;
- regelmatig te laat op school komen;
- geheugen- of concentratieproblemen;
- geen of weinig belangstelling van de ouders voor (de schoolprestaties van) het kind;
- angstig bij het omkleden (bij gym of zwemmen);
- afwijkend gedrag wanneer de ouders het kind van school halen;
- kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid;
- onverzorgd naar school;
- zonder ontbijt en/of zonder lunchpakket naar school;
- ouders nemen schooladviezen niet over;
- te hoge druk op schoolprestatie.

Eigen deskundigheid staat voorop

Tot slot een advies. De lijstjes met signalen wijzen de weg bij het in kaart brengen. Ze zijn niet meer en niet minder dan een hulpmiddel. Om goed te kunnen handelen, is het belangrijk dat je altijd uitgaat van je eigen deskundigheid. Als beroepskracht heb je kennis van de ontwikkeling van kinderen en bent je bij uitstek degene die afwijkend gedrag kan signaleren. Vertrouw op je kennis, ervaring en intuïtie en neem je gevoel over de situatie serieus. Maak concreet waar je je feitelijk zorgen over maakt (inclusief de vraag of er misschien sprake is van seksueel misbruik) en deel je zorgen over een kind of gezin met een deskundige collega of vraag Informatie bij Veilig Thuis.

B) Risicofactoren bij de oudere zorgvrager

Toenemende afhankelijkheid van zorg door lichamelijke en geestelijke achteruitgang. De afhankelijkheid kan ook van financiële of van emotionele aard zijn;

Familiegeschiedenis: gewelddadig met elkaar omgaan kan van generatie op generatie worden overgedragen;

Ingrijpende voorvallen: stress ontstaan door een verhuizing, de dood van een geliefd persoon, verlies van een baan of scheiding van een huisgenoot.

Er kan sprake zijn van financiële nood

Isolement: Het slachtoffer heeft weinig contact met de buitenwereld.

Risicofactoren bij de pleger

Afhankelijkheid: de pleger kan afhankelijk zijn van het slachtoffer, bijvoorbeeld voor huisvesting, sociale contacten of inkomen,

Overbelasting: de zorg is te veel geworden of de zorgbehoefte is groter dan de mantelzorgverlener kan bieden. Ook kan de pleger te kampen hebben met langdurige werkloosheid, moeilijkheden op het werk, relatieproblemen of schulden,

Psychische gesteldheid: de pleger kan psychiatrische- of ontwikkelingsstoornissen hebben. Alcoholisme, drugs- en gokverslaving maakt het risico op mishandeling groter.

Signalen

Er zijn meerdere signalen, die kunnen wijzen op ouderenmishandeling, toch hoeft de aanwezigheid van een of enkele van deze signalen zeker niet altijd op mishandeling te wijzen. Signalen zijn:

- Onsamenhangende en tegenstrijdige verklaringen voor lichamelijke verwondingen;
- De verzorger toont zich onverschillig voor het wel en wee van de oudere;
- De verzorger vertoont verschijnselen van overbelasting;
- Er wordt gescholden en geschreeuw in aanwezigheid van arts of hulpverlener;
- De oudere maakt een depressieve, angstige indruk;
- De oudere geeft aan dat er veel mis is, maar wil er niet over praten;
- De oudere ziet er onverzorgd uit en/of de huishouding is verwaarloosd;
- Er verdwijnen spullen en geld van de oudere;
- De oudere krijgt geen gelegenheid om alleen met de hulpverlener te praten;
- De betrokkenen proberen de hulpverlener buiten de deur te houden;
- Er is een toenemend aantal schuldeisers;
- De koelkast is leeg.

Bijlage 2: Wie is waar verantwoordelijk voor?

Verantwoordelijkheden directie:

- Opnemen van het protocol kindermishandeling in het kwaliteitsbeleid van de organisatie
- Informeren van zorgvragers, aangesloten organisaties/locaties over dit beleid
- Invoeren van de noodzakelijke randvoorwaarden om volgens het protocol te werken
- Zorgen dat iedereen kennis heeft van de inhoud van het protocol
- Het protocol als terugkerend thema op agenda vergadering/overleg plaatsen
- Benoemen van aandachtsfunctionaris kindermishandeling
- Steunen van alle medewerkers in hun handelen volgens het protocol
- Zorg dragen voor voldoende deskundigheid over signaleren en omgaan met (vermoedens van) kindermishandeling
- Eindverantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van het protocol
- Kennis hebben van aangiftebeleid bij politie
- Doen van aangifte bij de politie
- Onderhouden van mediacontacten o Onderhouden van juridische contacten
- De directie is verplicht Veilig Thuis onverwijld in kennis te stellen bij (vermoedens van) kindermishandeling door een medewerker binnen de instelling

Verantwoordelijkheden medewerker PGVZ

- Kennisnemen van de inhoud van dit protocol en handelen volgens bijbehorende routekaart
- Bij zorgen altijd gebruik maken van de routekaart
- In staat zijn signalen die (kunnen) wijzen op kindermishandeling te kunnen duiden
- Waken voor de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen
- Het zorg dragen voor de eigen deskundigheid ten aanzien van kindermishandeling
- Overleg plegen met teamgenoten en/of de aandachtsfunctionaris kindermishandeling bij zorg over een kind aan de hand van alle waargenomen signalen bij kinderen of hun omgeving die (kunnen) wijzen op kindermishandeling
- Uitvoeren van afspraken die zijn voortgekomen uit het overleg met de aandachtsfunctionaris kindermishandeling, zoals observeren, een gesprek met de ouders, of het contact opnemen met externe organisaties. Of met collega's overleggen wat er gedaan moet worden om subjectieve gevoelens en zorgen te objectiveren o Bespreken van de resultaten van deze ondernomen stappen met de aandachtsfunctionaris kindermishandeling
- Indien nodig, overleggen wie contact opneemt met organisaties die te maken hebben met het kind
- Indien nodig, overleggen wie contact opneemt met Veilig Thuis of de politie
- Indien nodig, overleggen wie verwijst naar professionele hulp of professionele hulp in gang zet
- Toezien op zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin, waarbij rekening wordt gehouden met het privacyreglement van de instelling
- Waarborgen continuïteit van bijvoorbeeld onderwijs, zorg, kinderopvang
- De directie onverwijld in kennis stellen bij (vermoedens van) kindermishandeling door een medewerker binnen de eigen instelling
- Schriftelijk vastleggen van alle aanwijzingen waaruit kan worden afgeleid dat een kind (mogelijk) wordt mishandeld, verwaarloosd of seksueel misbruikt. Registreren in objectieve termen. Bij het verdwijnen van zorgen ook vastleggen op basis waarvan zorgen niet meer aanwezig zijn
- Jaarlijks evalueren en bijstellen van de eigen werkinstructie

Specifieke verantwoordelijkheden aandachtsfunctionaris kindermishandeling (HKZO):

- Actualiseren en regelmatig onder de aandacht brengen van de algemene informatie binnen de organisatie over (het protocol) kindermishandeling
- Overleg plegen met de medewerker die zorg heeft over een kind en denkt aan kindermishandeling
-
- Een laagdrempelig aanspreekpunt zijn binnen de organisatie voor algemene informatie over het gebruik van het protocol kindermishandeling.

- Beschikbaar zijn voor consultatie medewerkers inzake vermoeden kindermishandeling, indien nodig, andere beroepskrachten binnen de instelling bij het overleg betrekken
- Vaststellen van afspraken, taakverdeling en het bijbehorende tijdsplan (wie doet wat wanneer)
- Zorgdragen voor heldere afspraken rondom overdracht van gegevens en terugkoppeling en verslaglegging
- Periodiek evalueren van het protocol op werkzaamheid, zorgvuldigheid, volledigheid en zo nodig bijstellen van de eigen werkinstructie

Bijlage 3: Gespreksvoering

Toelichting op het gesprek met de ouder(s) Zorgen delen

Als je je zorgen maakt over een zorgvrager, kind of de ouder(s), bespreek dit dan zo snel mogelijk met de zorgvrager of één of beide ouders. Zij zijn je belangrijkste gesprekspartner en informatiebron. Als de 'niet-besproken zorgen' zich opstapelen, vragen zorgvrager of ouders zich af waarom ze niet eerder op de hoogte zijn gesteld en dat kan het vertrouwen schaden. Natuurlijk kan het lastig zijn zo'n gesprek met de zorgvrager of ouder(s) te voeren. Toch is het nodig om een goed beeld te krijgen van de situatie. Misschien blijkt wel dat er iets anders aan de hand is dan kindermishandeling of huiselijk geweld. Of geeft het gesprek de zorgvrager of ouder(s) net dat duwtje in de rug dat ze nodig hebben om hulp te zoeken. Bovendien: in situaties waarin zorgvragers of ouders terughoudend, defensief of agressief reageren, is er reden temeer u ernstige zorgen te maken.

Kortom: probeer in dit eerste, belangrijke gesprek je zorgen te delen met de zorgvrager of ouder(s).

Een doel bepalen

Het contact of gesprek met de zorgvrager of ouder(s) is altijd gekoppeld aan een doel. Bijvoorbeeld het verzamelen van meer informatie, het delen van de zorgen over de thuissituatie, kind of ouder(s) motiveren voor hulp. Bepaal altijd van tevoren het doel van het gesprek, bij voorkeur samen met een deskundige collega of de aandachtsfunctionaris kindermishandeling. Met een duidelijk doel voor ogen heeft u houvast en verkleint je het risico op een gesprek waar niets uitkomt.

Verdere voorbereiding

Behalve het gespreksdoel moet je ook bepalen wie het gesprek met de zorgvrager of ouder(s) gaat voeren en wat als reden voor het gesprek aangeeft. Bedenk ook of het wenselijk of noodzakelijk is het gesprek samen met een collega te voeren, en of het voor je eigen veiligheid nodig is dat een collega weet dat je dit gesprek voert, zodat hij of zij in de buurt kan blijven. Bereid de praktische kant voor: waar vindt het gesprek plaats, hoe laat en op welke dag, is er opvang voor het kind en andere kinderen uit het gezin? En spreekt je af met meerder personen uit het huishouden of met één of beide ouder(s)? Denk ook alvast na over het vervolg. Wat kunt je de zorgvrager of ouder(s) bieden aan hulp? Waar kunnen ze terecht?

Belangstellende vragen

Het is belangrijk dat je – figuurlijk gesproken - niet tegenover, maar naast de zorgvrager of ouder(s) blijft staan. Open het gesprek met gewone, belangstellende vragen. Heeft u aan de parkeermeter gedacht? Is uw zoon al naar de dokter geweest? Hoe gaat het thuis? Hoe beleeft uw dochter de komst van haar babybroertje? Dit zijn gewone vragen, maar ze kunnen wel extra informatie opleveren waardoor de situatie duidelijker wordt. En ze zorgen voor een meer ontspannen sfeer.

Vervolg van het gesprek

In de volgende gespreksfase legt je uit wat het doel is van het gesprek en waarom je je zorgen maakt over het kind (dat kan ook een ongeboren kind zijn) of over de thuissituatie. Vertel daarbij feitelijk wat je zorgen zijn en vraag na of men deze herkennen. Vertel ook wat er goed gaat. Houd bij het delen van je zorgen rekening met mogelijke reacties van schrik, boosheid of verdriet en wees je ervan bewust dat dit normale reacties zijn op een vervelende boodschap. Het is niet makkelijk om te horen dat het niet goed gaat. Voor sommige zorgvragers of ouders is het gesprek een opluchting, omdat ze zich erkend voelen in de zorgen die ze zelf hebben over de thuissituatie of hun kind. Belangrijk is dat je je gesprekspartner(s) de ruimte geeft te reageren.

Kijk wat het verhaal bij de ander losmaakt en hoe men reageert. Vraag na of ze al hulp krijgen en wat er kan gebeuren om de zorgen te verminderen. Ga ook na wat de eigen mogelijkheden voor hulp zijn in het sociale netwerk.

Afronding van het gesprek

Rond het gesprek af met een korte samenvatting van wat er is besproken. Check of de boodschap is overgekomen bij de gesprekspartner(s). Het is ook de bedoeling dat je de afspraken en besluiten uit het gesprek kort en zakelijk vastlegt; de zorgvrager of ouder(s) krijgen hiervan een kopie.

Meer gesprekken

Vaak hebben de mensen tijd nodig om over de geuite zorgen na te denken. Het kan dus zijn dat één gesprek niet voldoende is. Een vervolgggesprek kan ook duidelijk maken of de zorgelijke situatie inderdaad verandert of veranderd is. Bepaal ook bij een vervolgggesprek van tevoren welke hulp de organisatie kan bieden en voor welke hulp er andere instanties zijn. Ga ook na of die instanties een wachtlijst hebben. Zo ja, bereid de zorgvrager of ouder(s) dan hierop voor en overleg hoe zij de wachttijd kunnen overbruggen.

Veiligheid

Ook de eigen veiligheid is tijdens het gesprek belangrijk. Zorg bijvoorbeeld dat een of meer collega's weten dat je dit gesprek voert. In sommige situaties is het beter als je, met het oog op de veiligheid, eerst overlegt met CJG/ Veilig Thuis voor je het gesprek aangaat. Als de veiligheid van zorgvrager, ouder(s), kind of uzelf in het geding is, voert je het gesprek niet. Documenteer dit en schakel wanneer nodig de politie in.

Samenvatting: tips voor het gesprek met de ouder(s)

- Kies een invalshoek die past bij de cultuur en gewoonten van dit gezin.
- Open het gesprek met belangstellende vragen.
- Maak daarna het doel van het gesprek duidelijk.
- Deel je zorgen: omschrijf concreet wat je zorgen zijn.
- Vertel wat feitelijk is opgevallen.
- Geef ook aan wat wel goed gaat.
- Vraag of de ander je waarnemingen herkennen en hoe ze deze verklaren.
- Vraag hoe het thuis gaat.
- Respecteer de deskundigheid van de ouder(s) als het om hun kind gaat.
- Spreek de ouder(s) aan op hun verantwoordelijkheid als opvoeder.
- Nodig de ander uit om te praten door open vragen te stellen (wie, wat, waar, hoe, wan neer)
- Praat vanuit jezelf (ik zie dat ..., ik merk dat...)
- Wees eerlijk en open, maar pas op voor vrijblijvendheid.
- Vraag wat de ander ervan vindt dat je deze zorgen uit.
- Leg afspraken en besluiten na afloop van het gesprek kort en zakelijk vast en geef de zorgvrager of ouder(s) een kopie van dit verslag.
- Laat een kind niet tolken voor zijn ouder(s).
- Doe geen toezeggingen die je niet waar kunt maken.
- Ga na of er al hulp is ingezet.
- Als de ander zich dreigend uitlaten, benoem dit dan en stop het gesprek.
- Als de ander helemaal opgaan in hun eigen emoties, haal hen dan terug naar het hier en nu. Vraag bijvoorbeeld: moet er nog geld in de parkeermeter? Wilt u suiker of melk in de koffie?

Een gesprek met het kind

Vanaf 12 jaar is het noodzakelijk om het gesprek met het kind te voeren. Soms is dit verstandig om dit samen te doen met een deskundige op het gebied van kinderen/jeugdigen (vanuit school/CJG/etc.) Ook bij jongere kinderen (jonger dan 12 jaar) kan een gesprek zinvol zijn. Overleg hierover eerst met het CJG of Veilig Thuis. Hoe oud het kind ook is, belangrijk is dat je een veilige, vertrouwde omgeving scheidt. Voor kinderen die mishandeling hebben meegemaakt, is die veiligheid heel waardevol. In een vertrouwde omgeving zullen ze eerder signalen afgeven en bereid zijn hierover te praten.

Signalen van peuters

Bij heel jonge kinderen, die zich verbaal moeilijk kunnen uiten, zijn vooral lichamelijke en gedragssignalen belangrijk. Vanaf de peuterleeftijd gaan kinderen zinnen maken en kunnen ze zich verbaal uitdrukken over hun situatie. Het kan zijn dat het kind tijdens een kort gesprekje spontaan dingen zegt als: 'Mama is stout, mama slaat.' De kans is echter groter dat een peuter tijdens het spelen non-verbale of verbale signalen afgeeft. Bijvoorbeeld herhalend agressief of seksueel spel, zoals een meisje van drie dat boos tegen haar pop zegt: 'Stom kreng, naar je kamer, rot op!' Ook het maken van niet bij de leeftijd passende seksueel getinte opmerkingen is een verbaal signaal dat kan wijzen op kindermishandeling.

Kinderen met een verstandelijke beperking

Ook kinderen met een verstandelijke beperking kunnen zich vaak niet goed verbaal uiten. Daarom is het bij deze groep kinderen belangrijk vooral te letten op lichamelijke en gedragsignalen. Vaak is het ook zinvol om dit gesprek te laten doen door een orthopedagoog. Hiervoor kunnen we een beroep doen op diverse organisaties. Neem hierover contact op met het HKZO.

Signalen van kinderen en jongeren

Kinderen in de basisschoolleeftijd en jongeren kunnen lichamelijke, gedrags- en verbale signalen uitzenden. Wat deze laatste betreft: het hoeft niet direct een uitspraak te zijn waarin het kind vertelt dat het mishandeld wordt. Indirecte verwijzingen kunnen ook duiden op een vermoedelijke situatie van kindermishandeling. Bijvoorbeeld een kind dat zegt: 'Ik doe nooit iets goed.'

Belangstellende vragen

Net als bij volwassenen zijn belangstellende vragen een goede manier om mogelijk extra informatie te krijgen. Bijvoorbeeld: hoe gaat het met je dansles? Wat heb je gisteren gedaan? Wat is er gebeurd? Wat heb je daar getekend? Waar heb je pijn? Een andere methode is meegaan in het spel van het kind en vragen welk speelgoed wat voorstelt en wat er gebeurt. Beperk je tot de vragen die passen binnen je beroepsverantwoordelijkheid.

Niet belasten

In het contact met het kind is het geenszins de bedoeling dat je het kind belast met je zorgen over het kind. Je hebt vooral een observerende, ondersteunende rol. Wees daarnaast bij seksueel misbruik, ernstige mishandeling of ernstige verwaarlozing of een vermoeden hiervan terughoudend in het gesprek met het kind, in verband met mogelijke toekomstige bewijslast. Je kunt hierover altijd advies vragen bij BCJG/Veilig Thuis en/of de politie (afdeling Zeden).

Samenvatting: tips voor het gesprek met kinderen en jongeren

- Bepaal van tevoren het doel van het gesprek.
- Voer het gesprek met een open houding, oordeel niet, maar stel vragen.
- Sluit aan bij datgene waar het kind of de jongere op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, een tekening, interessegebied, een tentamenweek.
- Bied steun en stel het kind op zijn gemak.
- Raak het kind niet onnodig aan.
- Maak geen langdurig oogcontact, dat kan bedreigend zijn.
- Bring er niet op aan het alleen over je zorgen te hebben.
- Houd het tempo van het kind of de jongere aan, niet alles hoeft in één gesprek besproken te worden.
- Laat het kind of de jongere niet merken dat je van het verhaal schrikt.
- Val de ouder(s) (of andere belangrijke personen voor het kind) niet af, houd rekening met loyaliteitsgevoelens.
- Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen.
- Gebruik de woorden van het kind of de jongere in je-vragen of samenvatting.
- Vertel het kind of de jongere dat het niet de enige is die zoiets meemaakt.
- Stel geen waaromvragen.

Extra tips voor een gesprek met kinderen tot 12 jaar

- Kies een rustig moment uit.
- Ga op ooghoogte zitten bij het kind.
- Gebruik korte zinnen.
- Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind.
- Begin met open vragen: wat is er gebeurd? Wanneer is het gebeurd? Waar heb je pijn?
- Wie heeft dat gedaan?
- Wissel deze af met gesloten vragen: ben je gevallen? Heb je pijn? Ging je huilen? Vond je dat leuk of niet leuk?
- Vraag niet verder, wanneer het kind niets wil of kan vertellen.

- Geef aan dat je niet geheim kunt houden wat het kind vertelt. Leg uit dat je met anderen gaat kijken hoe je het kind het beste kan helpen. Leg het kind uit dat je het op de hoogte houdt van elke stap die je neemt. Het kind moet nooit zelf de verantwoordelijkheid krijgen in de keuze van de te nemen stappen.
- Vertel het kind dat het heel knap is dat hij of zij het allemaal zo goed kan vertellen.
- Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

Extra tips voor een gesprek met jongeren

- Zorg voor een rustige plaats en voldoende tijd.
- Benoem concreet wat je bij de jongere waarneemt of heeft gezien en vraag hem of haar daar iets meer over te vertellen. Bijvoorbeeld: 'Ik merk de laatste tijd dat je niet met je gedachten bij de les bent, bijvoorbeeld ..... Vertel eens, hoe komt dat?'
- Geef aan dat je niet geheim kan houden wat de jongere vertelt, wanneer dit niet veilig is voor hem of haarzelf of voor anderen. Leg uit dat je dit direct vertelt als dit zo is en dat je hem of haar zo veel mogelijk betreft bij de te nemen vervolgstappen.
- Luister naar de reactie van de jongere.
- Vraag de jongere wat hij of zij zelf wil.
- Zorg dat de jongere in grote lijnen weet wat er gaat gebeuren en hoe je hem of haar, en anderen zoals de ouders, hierin betreft.
- Spreek je waardering uit: 'Wat goed dat je me dit vertelt, dat is niet makkelijk.'
- Sluit het gesprek af met een luchtig onderwerp, bijvoorbeeld plannen voor het weekend.

Bijlage 4: Beroepsgeheim, meldcode en meldrecht

Inhoud en doel van het beroepsgeheim;

a) Algemene zwijgplicht

Iedere beroepskracht die individuele zorgvragers hulp, zorg, steun of een andere vorm van begeleiding biedt heeft een beroepsgeheim. Deze zwijgplicht, zoals het beroepsgeheim ook wel wordt genoemd, verplicht de beroepskracht om, kort gezegd, geen informatie over de zorgvrager aan derden te verstrekken, tenzij de zorgvrager hem daarvoor toestemming heeft gegeven.

Doel van het beroepsgeheim is de drempel voor de toegang tot de hulpverlening zo laag mogelijk te maken en de zorgvrager het vertrouwen te geven dat hij vrijuit kan spreken. Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar

De zwijgplicht geldt bijvoorbeeld voor maatschappelijk werkers, intern begeleiders, ouderenwerkers en medisch hulpverleners. Het beroepsgeheim geldt ook voor begeleiders en hulpverleners van de reclassering en van justitiële inrichtingen, al maakt het gedwongen kader van het strafrecht in sommige gevallen een zekere inbreuk op de zwijgplicht.

De hierboven beschreven algemene zwijgplicht voor hulpverleners en begeleiders is niet specifiek opgenomen in een bepaalde wet, maar wordt afgeleid uit de privacy bepalingen uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (artikel 8) en uit de Grondwet (artikel 10). Deze bepalingen worden nog eens ondersteund door artikel 272 Wetboek van Strafrecht dat een verbod bevat op het verbreken van geheimen die aan de beroepskracht zijn toevertrouwd.

b) Specifieke zwijgplicht

bijvoorbeeld voor medisch hulpverleners, zoals artsen en verpleegkundigen. Zij vinden hun zwijgplicht in artikel 88 van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg en in artikel 7:457 Burgerlijk Wetboek.

Paradox van de geheimhoudingsplicht

Er doet zich bij de omgang met de zwijgplicht een zekere paradox voor. De zwijgplicht is hét instrument bij uitstek om ervoor te zorgen dat mensen naar de beroepskracht toe komen en ook bereid zijn om open over hun zorgen te spreken. Ze mogen er immers op vertrouwen dat hun verhaal niet zomaar elders terecht komt. Maar een te rigide omgang met het beroepsgeheim kan tot gevolg hebben dat een zorgvrager die dringend hulp nodig heeft juist niet geholpen wordt omdat de beroepskracht meent dat hij vanwege zijn beroepsgeheim niet in mag grijpen. Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar mogelijk, zorgvuldige doorbreking van het geheim waar nodig. Het basismodel meldcode wil daarin een handreiking bieden voor zover het gaat om signalen van huiselijk geweld.

Vragen van toestemming

Bij het verstrekken van gegevens van een zorgvrager aan een ander, dus ook bij het doen van een melding aan het Steunpunt Veilig Thuis, geldt als hoofdregel dat de beroepskracht zich inspant om toestemming voor zijn melding te krijgen. Het basismodel schetst daarvoor de werkwijze. Geeft de zorgvrager zijn toestemming, dan kan een melding worden gedaan. Weigert de zorgvrager ondanks de inspanning van de beroepskracht zijn toestemming, dan houdt het niet op maar maakt de beroepskracht een nieuwe afweging. Van het vragen van toestemming kan worden afgezien in verband met de veiligheid van de zorgvrager, van de beroepskracht of die van anderen.

Conflict van plichten

Zo oud als de zwijgplicht is ook de notie dat een beroepskracht door zijn beroepsgeheim in de knel kan komen. Er kunnen zich situaties voordoen waarin de beroepskracht alleen door te spreken zijn zorgvrager kan helpen, terwijl hij voor dit spreken geen toestemming krijgt. Er kan in dat geval sprake zijn van een conflict van plichten. De plicht om te zwijgen vanwege het beroepsgeheim botst met de plicht om de zorgvrager te helpen juist door met een ander over hem te spreken. Het gaat dan altijd om een zorgvrager die zich in een ernstige situatie bevindt en die alleen kan worden geholpen door een ander bij de aanpak te betrekken. In de (tucht)rechtspraak wordt in geval van een conflict van plichten erkend dat een beroepskracht ook zonder

toestemming van de zorgvrager over hem mag spreken. Uiteraard moet een dergelijk besluit om de zwijgplicht te doorbreken zorgvuldig worden genomen.

Beantwoording van de volgende vijf vragen leidt doorgaans tot een zorgvuldige besluitvorming:

1. Kan ik door te spreken zwaarwegende belangen van mijn zorgvrager behartigen?
2. Is er een andere mogelijkheid om ditzelfde doel te bereiken zonder dat ik mijn beroepsgeheim hoeft te verbreken?
3. Waarom is het niet mogelijk om toestemming van de zorgvrager te vragen of te krijgen voor het bespreken van zijn situatie met iemand die hem kan helpen?
4. Zijn de belangen van de zorgvrager die ik wil dienen met mijn spreken zo zwaar dat deze naar mijn oordeel opwegen tegen de belangen die de zorgvrager heeft bij mijn zwijgen?
5. Als ik besluit om te spreken aan wie moet ik dan welke informatie verstrekken zodat het geweld of de mishandeling effectief kan worden aangepakt?

Positie van de zorgvrager

Bij het besluit om de geheimhouding te doorbreken, speelt de positie van de zorgvrager een belangrijke rol. Bij zorgvragers die zich in een afhankelijke positie bevinden waardoor ze minder goed in staat zijn zelf op te treden tegen besluiten dat hij zijn zwijgplicht verbreekt.

Meerderjarigen beslissen in beginsel zelf over de wijze waarop ze hun leven inrichten en of ze daarin hulp of andere inmenging wensen. Dit zelfbeschikkingsrecht is een belangrijk uitgangspunt bij het bieden van hulp aan zorgvragers. Maar dit uitgangspunt is niet absoluut. Er zijn situaties waarin een inbreuk op de zelfbeschikking noodzakelijk kan zijn omdat de zorgvrager in een zeer ernstige situatie verkeert. In geval van huiselijk geweld kan dit zeker aan de orde zijn. Uit onderzoek is gebleken hoezeer slachtoffers gevangene kunnen zitten in hun situatie, zodanig dat ze daar op eigen kracht niet uit komen. De beroepskracht zal zich eerst tot het uiterste in moeten spannen om de toestemming van zijn zorgvrager te krijgen. Maar krijgt hij deze niet, dan kan hij zich daar niet zondermeer bij neerleggen. Hij dient de ernst van de situatie waarin de zorgvrager zich bevindt af te wegen tegen het gegeven dat de zorgvrager hem geen toestemming geeft voor het doen van een melding. Komt hij tot de slotsom dat de zorgvrager, vanwege de ernst van het huiselijk geweld, tegen dit geweld moet worden beschermd, dan doet hij een melding, ook al heeft hij daarvoor geen toestemming. Hij komt dan in feite tot de conclusie dat het zware belang van zijn geheimhoudingsplicht in deze specifieke situatie moet wijken voor het nog zwaardere belang van het beschermen van zijn zorgvrager tegen zwaar en/of structureel geweld.

Voor een zorgvuldige besluitvorming is het noodzakelijk dat de beroepskracht de situatie, voordat hij zijn besluit neemt, bespreekt met een deskundige collega en zo nodig ook (op basis van anonieme gegevens van de zorgvrager) advies vraagt aan het Steunpunt Veilig Thuis.

Beoordeling van een besluit over het doorbreken van het beroepsgeheim

Zou achteraf een toetsende organisatie gevraagd worden om een oordeel te geven over het optreden van de beroepskracht, dan wordt vooral de zorgvuldigheid beoordeeld waarmee het besluit om de geheimhouding te verbreken tot stand is gekomen. Daarbij wordt onder andere gelet op:

- collegiale consultatie;
- raadpleging van het Steunpunt Veilig Thuis;
- aanwezigheid van voldoende relevante feiten of signalen en zorgvuldige verzameling van deze feiten en signalen;
- zorgvuldige en concrete afweging van belangen;

De contacten die er met de zorgvrager zijn geweest over de melding.

Concreet gaat het er dan om of de beroepskracht zich, gelet op zijn mogelijkheden en op de omstandigheden waarin de zorgvrager verkeert, heeft ingespannen om de zorgvrager toestemming te vragen of om hem te informeren, indien het verkrijgen van toestemming niet mogelijk bleek.

Als hulpmiddel bij de besluitvorming over het verbreken van de geheimhoudingsplicht en het doen van een melding, wordt verwezen naar de website van de privacy helpdesk van het Ministerie van Justitie, www.huiselijkgeweld.nl/cgi-bin/beroepsgeheim.cgi

Het is, ook in verband met de toetsbaarheid van het besluit achteraf, belangrijk om een besluit over het melden van een zorgvrager zonder dat hij daarvoor zijn toestemming heeft gegeven zorgvuldig vast te leggen. Niet alleen de melding dient te worden vastgelegd, ook de belangen die zijn afgewogen en de personen die van tevoren over het besluit zijn geraadpleegd.

Wettelijk meldrecht

Voor vermoedens van huiselijk geweld waarbij alleen meerderjarigen zijn betrokken, zal de voorgenomen wet meldcode een vergelijkbaar wettelijk meldrecht gaan bevatten. Zolang deze wet en het daarin opgenomen meldrecht er nog niet zijn, biedt het conflict van plichten uitkomst in die gevallen waarin geen toestemming wordt verkregen of kan worden gevraagd en een melding toch noodzakelijk is om het geweld te stoppen en de zorgvrager tegen dit geweld te beschermen.

Bijlage 5: Balansmodel

Het balansmodel uit 1998 geeft een overzicht van het samenspel van beschermende en risicofactoren voor de ontwikkeling van een kind op drie niveaus. Met dit model kan de gezinssituatie en de eventueel benodigde opvoedsteun of –hulp nauwgezet worden bepaald. Uit: Bakker, I., Bakker, C., Van Dijke, A. & Terpstra, L. (1998). *O&O in perspectief* (p.21). Utrecht: NIZW.

